

L'ONOMÀSTICA EN EL *LLIBRE DE LA PEIXCA* D'ALACANT DEL 1578

Antoni MAS i MIRALLES
(Universitat d'Alacant – IIFV)

1. INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest treball és analitzar l'onomàstica que conté el *Llibre de la Peixca*, obra que data del 1578 i que es conserva a l'Arxiu Municipal d'Alacant. La transcripció d'aquest document, conjuntament amb un petit estudi introductori, van ser editats per Rosa Maria Blasco Martínez el 1991. Com ja apunta aquesta autora, la singularitat d'aquesta obra radica en el fet de ser l'únic exemplar d'aquesta sèrie que hi ha a l'esmentat Arxiu.

El *Llibre* és un recull d'anotacions administratives a fi de controlar el pagament de l'impost municipal de la cisa o de la mitja cisa de la venda o de la revenda del peix que es desembarcava a la ciutat d'Alacant. L'anotació segueix, si fa no fa, una fórmula estereotipada. Així, en cada partida hi trobem la data, el nom del vaixell, també de la nau i, en alguns casos, el lloc de procedència, el tipus de peix, la quantitat, el preu de la venda, el nom del comprador i, finalment, l'impost total que s'hi havia de pagar.

Atesa la singularitat del document, aquest *Llibre* ofereix la possibilitat d'estudiar el moviment econòmic del port d'Alacant, a més de conèixer el tipus de peix que hi entrava, la procedència dels vaixells i la destinació de la seua venda. Però al marge d'aquesta possible anàlisi econòmica, també ens serveix per a fer-hi una altra anàlisi: l'estudi de l'onomàstica que hi enregistrem, ja que totes les anotacions ens proporcionen, per una banda, els noms i cognoms del patró, del venedor o del comprador i en alguns casos també el malnom i, per altra banda, la procedència de la nau o la destinació de la venda. Comptat i debatut, el document ens proporciona un recull d'antropònims i de topònims que era viu a la ciutat d'Alacant durant el darrer terç del segle XVI.

Per a l'elaboració de l'anàlisi onomàstica hem procedit de la manera següent. Primerament, hem realitzat un buidatge de tota l'antroponímia i la toponímia que hem enregistrat en l'esmentat *Llibre de la Peixca*. A partir d'aquest recull hem realitzat una base de dades amb 667 ítems. A continuació, hem filtrat els ítems que es repetien, és a dir, que feien referència a la mateixa persona o al mateix lloc. Aquests 569 ítems resultants els hem classificat per noms, cognoms i malnoms i noms de naus dins de l'antroponímia, mentre que en la toponímia hem deixat els noms de lloc i també els gentilicis, tal i com podeu veure a la taula 1.

	NOMBRE	PERCENTATGE
Noms	241	42,5
Cognoms	284	50,1
Malnoms	4	0,7
Topònims	28	4,9
Gentilicis	9	1,6
TOTAL	566	99,8

Taula 1. Freqüències relatives i absolutes dels elements onomàstics enregistrats.

En darrer lloc, hem realitzat les corresponents subdivisions en cada grup i amb el recompte de les freqüències absolutes i relatives, hem pogut confeccionar les conclusions pertinents a què arribàvem. Al final del nostre treball afegim en l'annex tots els elements onomàstics que hem enregistrat en el nostre corpus amb la indicació entre parèntesis del total d'ocurrències de cadascun.

2. ANÀLISI ONOMÀSTICA

2.1. Els noms

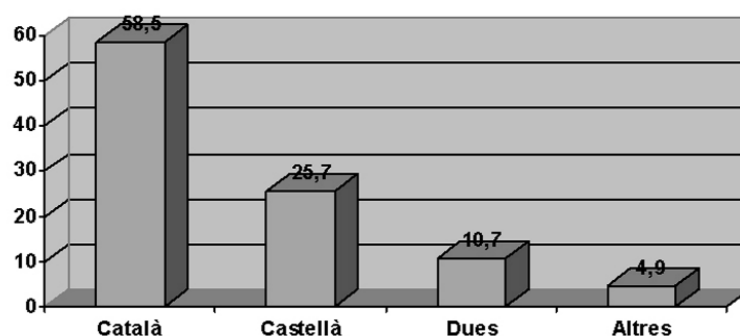
El total de noms de persona inventariats en el nostre corpus és de 241. Aquests noms els hem classificat en relació amb l'adscripció lingüística, així hem pogut establir quatre grups:

- a) Primer, tenim els noms en llengua catalana.
- b) Després hem agrupat els que hi apareixen en llengua castellana.
- c) En tercer lloc, hem inclòs els noms la llengua dels quals podem assignar tant al català com al castellà. Cal tenir en compte que en aquella època encara no s'utilitzava l'accentuació, recurs que ens haguera ajudat a distingir la llengua d'alguns dels noms d'aquest grup. En són exemple *Ginés, Ramon, Tomàs*, etc.
- d) En el darrer grup, hi tenim els noms que pertanyen a altres llengües com l'anglès, el francès, l'italià i el portuguès. Ens referim a noms com *Jucon, Micolo, Pantali, Peiron, Ponta, Ricarli, Visencio*, etc.

LLENGUA	NOMBRE	PERCENTATGE
Català	141	58,5
Castellà	62	25,7
En les dues llengües	26	10,7
Altres llengües	12	4,9
TOTAL	241	99,8

Taula 2. Freqüències absolutes i relatives dels noms en les diferents llengües.

Com podem comprovar a la taula 2 i al gràfic 1, la llengua amb un major nombre de noms és el català, 141 en total, amb un percentatge que arriba al 58,5%. També hem d'afegir que els valors obtinguts pels noms en castellà no els podem menysprear ja que comptabilitzen 62 noms i un percentatge que se situa en el 25,7%. Els noms que s'escriuen igual en les dues llengües sumen un total de 26 i obtenen un 10,7%. Mentre que els noms adscrits a altres llengües, que en són 12, arriben a un reduït però significatiu percentatge del 4,9%.

Gràfic 1. Percentatge dels noms segons les quatre possibilitats lingüístiques.

Hem configurat la taula 3 amb els noms de major freqüència d'aparició en les dues llengües més representatives (el català i el castellà) i que tenien o superaven les 5 aparicions. Hi assenyallem el nombre d'ocurrències de cada llengua i repartim el nombre d'ocurrències per igual quan el nom es podia adscriure tant a una llengua com a l'altra. En total són 11 ítems, el primer grup dels quals està format per noms d'apòstols, com *Joan, Jaume, Pere*, i en el segon grup incloem els noms de llarga tradició cristiana com *Francesc, Lluís, Miquel*, etc. Com podem observar, els noms en català apuntats en aquesta taula signifiquen dos terços del total, més concretament un 72,5%, mentre que el restant 27,4% és per als noms en castellà. També compro-

vem com el nombre d'ocurrències dels noms en català sempre és major que els de castellà, a excepció del nom *Miquel*.

NOM	CATALÀ	CASTELLÀ	TOTAL
Antoni	6		6
Francesc	8	2	10
Ginés	4	4	8
Jaume	13		13
Jeroni	5		5
Joan	21	12	33
Josep	6		6
Lluís	7	5	12
Miquel	8	12	20
Pere	30	4	34
Tomàs	3	3	6
TOTAL	111	42	153

Taula 3. Freqüències absolutes i total dels noms de major aparició en les dues llengües.

Però la totalitat de noms enregistrats no es refereixen sempre a homes, sinó que també podem afegir en aquest apartat l'aparició en el nostre document de 6 noms referits a dones. Es tracta de 6 casos en què el nom o també els cognoms apareixen precedits per l'article femení *na*, tal i com constatem en els exemples: *na Roser*, *na Roncales*, *na Ogeda*, *na Sedrelles*, *na Rubio* i *na Martines*.

Finalment, també apuntem l'aparició en el corpus de 3 noms de vaixells. Són els noms següents: *nau Mare de Déu del Roser*, *nau Beltran* i *barca d'Alcares*, és a dir, un nom de caràcter religiós i dos noms que fan referència a cognoms, possiblement el dels seus propietaris.

2.2. Els cognoms

Pel que fa als cognoms, els hem classificat seguint el mateix criteri que el dels noms, és a dir, en relació amb les diferents possibilitats lingüístiques, que en aquest cas en són 5. El total de cognoms enregistrats en el nostre document és de 284. La classificació és la següent:

- a) Un primer grup format per cognoms que podem adscriure a la llengua catalana.
- b) En segon lloc, tenim un grup amb cognoms que podem adscriure a la llengua castellana.
- c) Cognoms que podem relacionar amb les dues llengües. En són exemple *Garcia*, *Sala*,

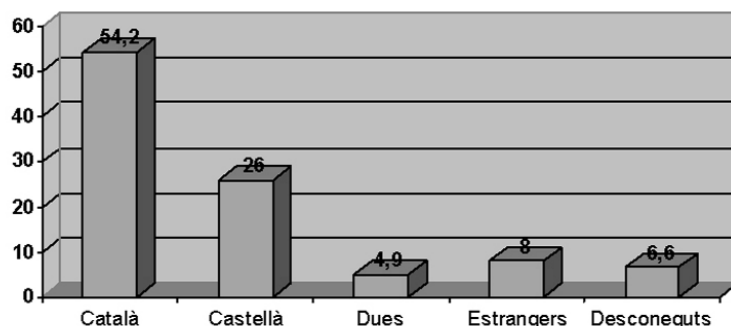
Roca, Ramon, Pastor, etc.

- d) Cognoms que pertanyen a altres llengües. La referència del copista a l'origen de la persona ens ha ajudat a adscriure els cognoms a les diferents llengües. Aquests 23 cognoms els podem classificar entre 13 d'anglesos (*Bastapble, Belfil, Cruller, Devesco, Dolsate, Gilet, Lardon, Laumoton, Lavespert, Peyron, Renans, Ylen, etc.*), 5 de francesos (*Bellmon, Estal, Gele, Gerau i Ivernes*), 3 d'italians (*Lucat, Godi i Martinere*), 1 de portuguès (*Los Santos*) i també 1 de morisc (*Alcaysí*).
- e) I, finalment, hem d'afegir un nou subgrup format per aquells cognoms l'adscripció dels quals no hem sabut assignar a cap dels grups esmentats. La variació ortogràfica de molts cognoms, sense descartar tampoc l'errada en la transcripció paleogràfica d'altres, no ens ha permès esbrinar en la majoria de casos la seua adscripció lingüística. Així hem hagut de deixar al marge cognoms com: *Ulio, Vergonaia, Doy, Fustamiente, Garox, Graufia, Grut, Mele, Morra, Mot, Olgasis, Pachen, Sobra, Tindal, Trucar, etc.*

LLENGUA	NOMBRE	PERCENTATGE
Català	154	54,2
Castellà	74	26,0
En les dues Llengües	14	4,9
Altres llengües	23	8,0
Desconeguts	19	6,6
TOTAL	284	99,7

Taula 4. Freqüències absolutes i relatives dels cognoms en les diferents llengües.

Com podem observar a la taula 4, d'un total de 284 cognoms, els de procedència catalana tornen a ser majoria, ja que hi enregistrem 154 ocurrences, que representen un percentatge del 54,2%. En segon lloc, hi tenim els cognoms en castellà, 74 en total i un percentatge que arriba al 26,0%. Hem d'assenyalar que els percentatges dels noms i cognoms en aquestes dues llengües són, si fa no fa, prou semblants. En llengua catalana els noms arribaven a un percentatge del 58,5% i a un 54,2% els cognoms, mentre que en castellà representaven un 25,7% en els noms i un 26,0% en els cognoms. El percentatge restant es reparteix entre els cognoms que podem assignar a les dues llengües ja esmentades i que sumen 14 ocurrences i un percentatge del 4,9%, als cognoms en altres llengües, que en són 23 i arriben al 8,0%, i els cognoms que no hem pogut classificar en cap dels grups esmentats i que en total sumen 19, xifra que representa el 6,6%. Percentatges que podem veure reflectits al gràfic 2:

Gràfic 2. Percentatge dels cognoms segons les cinc possibilitats lingüístiques.

2.3. Els malnoms

Ja hem assenyalat al principi que el copista apuntava el nom i el cognom del patró de la nau, del venedor del peix o també del comprador, i en alguns casos també afegia el malnom. Així de 4 personatges tenim també aquest qualificatiu que sempre està introduït amb l'article, tal i com podem veure en els exemples següents: *el Alcay*, *el Corder*, *la Rosales*, o també l'article amb la contracció *del*, per a fer referència a la muller, com veiem en *la del Soterador*.

2.4. Els topònims

Quant als topònims, hem enregistrat 28 noms de lloc, i els hem classificat tenint en compte la referència al lloc geogràfic. D'acord amb aquest criteri, els hem distribuït de la manera següent:

- Topònims referits a la ciutat d'Alacant, que en total en són 6, com el nom de la mateixa ciutat o *Casa de Daroca*, *Casa de Rincón*, *Ostal de Quesada*, *Rabassa* i *l'Albufera*.
- Topònims d'àmbit geogràfic valencià, i que en sumen 14, deixant al marge els 6 del punt anterior. Són els següents: *Biar*, *Bocayrent*, *Busot*, *Cosentayna*, *Dénia*, *Elig*, *Molvedre*, *Monfort*, *Monòber*, *Muchamel*, *Novelda*, *Redovà*, *Seu de València* i *València*.
- En tercer lloc tenim els topònims de l'àmbit geogràfic de l'Estat espanyol. En total són els 7 següents: *Aiamonte*, *Cartagena*, *Castella*, *Gibraltar*, *La Vera*, *Lorca* i *Mallorca*.
- Finalment, hem enregistrat un topònim de l'estranger, *Orà*, ciutat del nord d'Àfrica, amb la qual Alacant sempre ha mantingut i encara conserva una estreta relació a causa, fonamentalment, de la proximitat geogràfica d'ambdues ciutats tot i estar en continents diferents.

2.5. Els gentilicis

Finalment, volem també comentar el cas dels gentilicis enregistrats en aquesta publicació. En molts apartats aquests noms es refereixen a persones però en altres també a les naus. Cal afegir que els hem inclosos dins de l'apartat dels topònims perquè en realitat en la majoria de les anotacions apareixen com a alternativa a la perífrasi *de + topònim*. Així el copista en alguns casos

assenyala l'origen de la persona amb el gentilici *castellà* i d'altres, la mateixa persona és ressenyada com *de Castella*.

Fet aquest aclariment, podem assenyalar que dels 9 gentilicis que hem enregistrat, 3 fan referència a llocs de l'Estat espanyol (*castellà, català i viscaïna*) i 5 a l'estranger (*francès, anglès, marsellès/marsellesa, portuguesa i veneciana*). En darrer lloc, hem de fer menció al nom *moret* que enregistrem en nombroses referències, en aquest cas amb la voluntat, més aviat, d'assenyalar la identitat ètnica-religiosa i no pas el lloc d'origen.

3. ANNEX

3.1. Noms

Abel, Ambrosio, Andrea, Andreu (3), Antoni (6), Baltasar (3), Bartolomé, Bautista, Berlandí, Bernaldo, Bertomeu (2), Brien, Cosme, Cristóbal (2), Damià (2) Diego (3), Esteve, Felip, Félix, Ferran, Fonso, Francés, Fransés (8), Francisco, Fransés Juan, Gabriel, Garçia, Gaspar (2), Gerónimo, Gil, Ginés (8), Gómez, Gori, Gregorio, Guillem, Guillermo, Jaume (13), Jeroni, Gironi (5), Jerónimo, Joan (21), Joan-Andrea, Josep, Jusep (6), Juan (12), Juan Bautista, Jucon, Julio, Lloís, Lluís (5), Lloís Juan, Llorens, Lluquet, Lucio, Luis (5), Manuel, Marco, Martí, Martín (4), Melchior, Micó, Micoló (2), Miguel (12), Miquel (8), na Roncales (2), na Roser, Nàsio (2), nau Mare de Déu del Roser, Nicolau (2), Nofre, Oliver, Ortuno, Pantalí, Paricio, Pau (3), Paulo, Pedro (2), Pedro Simón, Peiron, Peyron (4), Pelegrín, Pere (30), Pere-Joan, Poli, Ponta, Ricarli (2), Ricart, Roger (2), Simeón, Simón (2), Tomàs (5), Viçent, Visen (2), Visençio.

3.2. Noms de naus

Nau Mare de Déu del Roser, nau Beltran i barca d'Alcares.

3.3. Cognoms

Abat, Abellà Avellà (3), Abelló, Albert, Alcaràs (2), Alcaysí, Aliaga, Almansa, Almuyna, Amat, Anton, Aparisio, Arazil, Barber, Barseló, Barzeló (2), Barta, Bastapble, Bel, Belda (2), Belfil, Bellmon, Beltran, Bendicho, Berenguer (2), Berger, Bertomeu, Blanc, Blanca, Blanco, Bois, Box (2), Bonete, Borachero, Bordera, Bores, Botella (2), Bòveda, Brocal, Buades, Calbo, Català (2), Caysedo, Chavarín, Clar, Climente, Colay, Coll, Conafer, Corcó, Coto, Cremades, Cruller, Daroca, de Agilar, de Aguilar (2), de Arenas, de Bert, de Bolet, de Burgos, de Chavari, de Franqués, de la Palma, de León, de les Forses, de los Santos, de Luca, de Miró, de Orio, de Ulio, de Unosa, de Vergomaio y Angelet, Devesco, Dies, Dolsate, Domènech, Dorda, Doy, Escorsa, Espí, Espino, Estal, Esteller, Fabra, Falcó, Ferezques, Fernández, Ferrandes, Flores, Franco (2), Fransés, Fustamiant, Fuster (2), Galan, Galant (2), Galibo, Garcia, Garçia (8), Garox, Garrido, Garido (2), Garró, Gele, Genovés, Geran, Giber, Gilet, Ginés, Gironés, Godí, Gori, Gosalbes, Gosales, Graufia, Groç, Gros (2), Grut, Guillem, Hernandez, Inperial, Irlés, Ivernes, Joan, Lardon, Laumoton, Lavespert, Layron, Liber, Lledó, Llinares, Llopes, Lopes, López (2), Maçia, Maltés, Marcado, Marco, Mare, Marín, Marqués, Martí (6), Martinere, Martines (7), Martínez (3), Martorell, Mascaró, Masuch, Masuech, Mayor (2), Medina, Mele, Mingot (7), Míngues, Mira, Molina, Molins, Moltó, Montenís, Móra, Morales (2), Moret (4), Morra, Mot, na Ogeda, na Rubio, na Sedrelles, Navarro, Nisart, Nogueroles, Olgasis, Oliver (3), Ortuno, Pachen, Paià, Pallà (2), Palau, Palomar, Panero, Paredes, Pasqual (6), Pastor (2), Penalba, Peres (3), Peyron, Lardon, Picaso, Pina, Pino, Planelles (2), Polipau, Pons (3), Quexans, Ragoses, Ramon, Ramos, Renans, Requero, Ribes, Rincon, Roca, Rocal, Rodrigo,

Rog, Roncales, Roselló, Rubau, Rubaybe, Rubio, Sagrinet, Sala, Sales, Sampoli, Sanches, Sanchis, Saquinet, Saragoca, Saragosa (2), Seguí, Sellers, Sellés (2), Sempere (2), Seva, Sisto, Sobra, Sorer, Soria, Soriano (3), Soro, Spinosa, Subeyda, Sufi, Terol, Tindal (2), Toledo, Toregrosa, Tores, Torres (2), Trenel (2), Treviño, Traviño (2), Trucar, Valero, Veger, Vela, Venrell, Verderol, Verdú, Ximenes (2), Ylen.

3.4. Malnoms

El Alcay, el Corder, la Rosales, la del Soterador.

3.5. Topònims

Aiamonte, Alacant, Albufera, Biar, Bocayrent, Busot, Casa de Daroca, Casa de Rincón, Castagena, Castella, Cosentayna, Dénia, Elig, Gibraltar, La Vera, Lorca, Mallorca, Molvedre, Monfort, Monòber, Muchamel, Novelda, Orà, ostal de Quesada, Rabasa, Redovà, Seu de València, València.

3.6. Gentilicis

Castellà, català, francès, anglès, marsellés/marsellesa, moret, portuguesa, veneciana, viscaïna

4. BIBLIOGRAFIA

- ABAD MERINO, M. (1997). “Variación en la escritura del nombre propio en documentos históricos oriolanos”. *IV Col·loqui d’Onomàstica valenciana*. Ontinyent, Ed. Denes.
- ALCOVER, A. M. i MOLL, F. de B. (1968). *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Mallorca, Ed. Moll.
- COLOMINA i CASTANYER, J. (1993). “Aproximació a l’antroponímia murciana d’origen català. Un capítol poc conegut de la història de la llengua catalana”. *Actes del IX Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, p. 355-383.
- Llibre de la Peixca*, transcripció i estudi de Rosa Maria Blasco Martínez. Ajuntament d’Alacant, 1981.
- MAS i MIRALLES, A. (2006). “L’antroponímia en un manuscrit oriolà del segle XVII”, *Actes del XXXIII Col·loqui de la Societat d’Onomàstica*, Montblanc, en premsa.
- MAS i MIRALLES, A. i B. MONTROYA ABAT (1999). “Use vs desuse of catalan anthroponyms in Elx (1565-1738)”, *Catalan Review, International Journal of Catalan Culture*, vol. XIII.
- MOLL, F. de B. (1987). *Els llinatges catalans (Catalunya, País Valencià, Illes Balears (Assaig de divulgació lingüística)*, Ed. Moll.